

Rolnicze Spółdzielnie Produkcyjne w 2018r. – najlepsza setka

Z wielką satysfakcją prezentujemy dziewiętnastą już edycję najlepszych rolniczych spółdzielni produkcyjnych w Polsce. Publikacja rankingu jest dobrą okazją do podsumowania ekonomiczno-finansowej sytuacji w gospodarstwach spółdzielczych.

Podstawowym celem rankingu jest promocja najlepiej funkcjonujących gospodarstw w formie spółdzielczej, jak również możliwość wymiany doświadczeń samych spółdzielców na forum krajowym.

Prezentowana publikacja jest efektem wieloletniej współpracy IERiGŻ-PIB z Krajową Radą Spółdzielczą, Krajowym Związkiem Rewizyjnym Rolniczych Spółdzielni Produkcyjnych oraz samymi spółdzielniami, które aktywnie uczestniczą w tym wydarzeniu.

Zadaniem rankingu jest wyłonienie spółdzielni o najlepszych wynikach ekonomicznych, do tego celu niezmiennie od wielu już lat wykorzystujemy sprawdzone wskaźniki¹.

Tradycyjnie już w pierwszej kolejności, szczególnie gratulujemy spółdzielniom, które są z nami nieprzerwanie nadsyłając rokrocznie wypełnione ankiety. Biorąc pod uwagę fakt, iż ocena działalności podmiotów w branży rolnej w ciągu jednego roku jest zwykle obciążona pewnymi niedoskonałościami, prezentujemy ranking z trzylecia tych RSP, które rokrocznie biorą w nim udział (tabela 5). Tak, jak w przypadku głównego zestawienia, o miejscu na tej liście decydowała suma mierników syntetycznych z lat 2016-2018. Im była ona niższa, tym wyższa była pozycja spółdzielni w powyższym trzyleciu. W tegorocznym zestawieniu rankingu na pozycji lidera uplasowała się RSP Hopkie z woj. lubelskiego, która za 2018 rok również zajmuje pierwsze miejsce w zestawieniu głównym rankingu. Na drugiej lokacie 3-letniego zestawienia, znalazła się RSP Krzywa z woj. podlaskiego, mimo zajęcia ósmej lokaty w tegorocznym głównym zestawieniu. Na pozycję trzecią awansowała RSP Wolność w Gnojewie z województwa pomorskiego, która w zestawieniu za 2018 rok zajmuje piątą pozycję. Większa miarodajność trzyletniego rankingu predysponuje wszystkie uzyskane lokaty z tej listy do grona superelity zbiorowości RSP, której należą się szczególne gratulacje.

Uwarunkowania makroekonomiczne w 2018 roku

W 2018r. realne tempo wzrostu gospodarczego Polski (PKB) wyniosło 5,1%, wobec 4,8% w 2017r. Pozytywnie na tę dynamikę oddziaływały spożycie i popyt inwestycyjny, a kontynuacja trendów wzrostowych miała miejsce w przemyśle, budownictwie, handlu wewnętrznym i zagranicznym oraz w transporcie, spadek natomiast wystąpił w rolnictwie. Tempo wzrostu gospodarczego Polski było znacznie większe, niż ogółu krajów Unii Europejskiej, gdzie osiągnęło 2,1%, przy czym wyższą dynamikę niż u nas notowano jedynie w Irlandii (6,4%).

Spożycie w sektorze gospodarstw domowych zwiększyło się o 4,5%, czemu sprzyjała korzystna sytuacja na rynku pracy, a mianowicie spadek bezrobocia, wysoki wzrost wynagrodzeń oraz dobre nastroje konsumentów. Istotną rolę odgrywał również niski poziom stóp procentowych, niezmiennych od marca 2015r., co obniżało koszt finansowania kredytem wydatków konsumpcyjnych.

¹ W szeregowaniu spółdzielni wykorzystano 4 wskaźniki i jeden miernik tj. - dochodowość pracy; dochodowość działalności gospodarczej; wydajność pracy; przychody ogółem oraz indeks tworzenia wartości.

Jednocześnie, głównie dzięki funduszom unijnym, uwidoczniły się symptomy ożywienia inwestycji publicznych. Korzystne zmiany nastąpiły także w kształtowaniu się nakładów na środki trwałe przedsiębiorstw. Wzrost tych nakładów przyspieszył z 3,9% w 2017r. do 7,3% w 2018r. Stopa inwestycji (relacja nakładów brutto na środki trwałe do PKB) osiągnęła 18,1%, co było wynikiem lepszym niż w dwóch poprzednich latach.

Szósty rok z rzędu wzrastało zatrudnienie, które w porównaniu z 2017r., w sektorze przedsiębiorstw w jednostkach powyżej dziewięciu pracujących, było o 3,5% większe. Decydował o tym rosnący popyt na pracowników oraz wzrost realnych wynagrodzeń o 5,4%. Był on większy niż w poprzednich latach. Przekładało się to na dalszy spadek rejestrowanego bezrobocia, którego stopa w końcu grudnia zmalała do 5,8%, z 6,6% przed rokiem. Niepokojąca była jednak obniżająca się podaż pracy. Zmniejszała się bowiem liczba ludności w wieku produkcyjnym, czego nie rekompensowała większa aktywność zawodowa osób młodych. Aktualnie ponad 40% firm informuje o wolnych stanowiskach pracy. Pozytywnie natomiast na podaż pracy wpływa i wpływać będzie zwiększająca się liczba imigrantów, głównie obywateli Ukrainy, negatywnie zaś - obniżenie wieku emerytalnego, co ograniczy skalę wzrostu współczynnika aktywności zawodowej.

Pomimo korzystnej koniunktury w kraju i otoczeniu Polski, drugi rok z rzędu dynamika eksportu była mniejsza niż importu. Eksport, wyrażony w euro, zwiększył się o 7,0%, a import o 9,7%. Ujemne saldo obrotów handlowych wyniosło 5,1 mld EUR, podczas gdy w 2017r., osiągnięto dodatnie saldo w wysokości 0,5 mld EUR. Zwiększyły się obroty ze wszystkimi grupami krajów, w największym stopniu z krajami Europy Środkowo-Wschodniej. Eksport produktów rolno-spożywczych wzrósł o 5,5%, a import o 2,6%. Dodatkowo wyniosło 9,6 mld EUR, co wskazuje, że wymiana innymi towarami w dalszym ciągu przynosiła deficyt. W skali roku osiągnął on 29,3 mld EUR. Eksport produktów rolno-spożywczych hamowały nadal restrykcje administracyjno-prawne, a mianowicie wprowadzone w 2014r. rosyjskie embargo na import towarów rolno-spożywczych z niektórych krajów, w tym z Polski i ograniczenia w eksporcie w związku z występowaniem u nas afrykańskiego pomoru świń (ASF).

Koniunktura w rolnictwie

Po dwóch latach wzrostu w 2018r. odnotowano spadek globalnej produkcji rolniczej (o 2,0%). Wyraźnie niższa (o 6,8%) była produkcja roślinna; utrzymał się natomiast wzrost (o 2,6%) produkcji zwierzęcej. Przy obniżonej podaży podstawowych produktów roślinnych, ich ceny w skupie były wyższe niż w 2017r. Wzrosły również ceny skupu produktów pochodzenia zwierzęcego, z wyjątkiem żywca wieprzowego i mleka. Rynkowe uwarunkowania produkcji rolniczej w 2018 r. były niekorzystne dla producentów. Wpłynął na to spadek o 2,8% cen produktów rolnych sprzedawanych przez gospodarstwa indywidualne, przy jednoczesnym wzroście o 3,3% przeciętnych cen towarów i usług zakupywanych na cele bieżącej produkcji rolniczej i cele inwestycyjne. W rezultacie wskaźnik relacji cen („nożyce cen”) wyniósł 94,1 punktu, wobec 110,0 punktu w 2017r.

Stosunkowo niewielkim podwyżkom cen skupu podstawowych produktów rolnych w grudniu 2018r. towarzyszył umiarkowany wzrost cen środków produkcji dla rolnictwa. Środki produkcji drożały już 17 miesiąc z kolei, a średni wzrost ich cen w grudniu 2018r. w stosunku do poprzedniego miesiąca wyniósł 0,3%. Warto podkreślić, że we wcześniejszych miesiącach (wrzesień-listopad 2018) tempo wzrostu cen było wyraźnie wyższe. O wzroście cen w

grudniu zdecydowały przede wszystkim podwyżki cen nawozów mineralnych. W pewnym stopniu podrożały również maszyny i urządzenia rolnicze oraz materiały budowlane. Potaniały z kolei nośniki energii, które we wcześniejszych miesiącach wyraźnie drożały. Grudniowe podwyżki cen nie wpłynęły jednak na istotną zmianę ruchomego wskaźnika cen środków produkcji, który wyniósł 100,5 punktu, wobec 100,3 punktu rok wcześniej, tj. w grudniu 2017r.

Zmiany cen, jakie dokonały się w ciągu dwunastu miesięcy 2018r. w porównaniu z grudniem 2017r. były zdecydowanie niekorzystne dla producentów rolnych. Ceny środków produkcji dla rolnictwa rosły w tym okresie zdecydowanie szybciej niż ceny skupu produktów rolnych. Ceny koszyka skupu wzrosły bowiem o 1,6%, podczas gdy środki produkcji dla rolnictwa podrożały przeciętnie już o 5,4%. W konsekwencji skumulowany wskaźnik nożyc cen wyniósł w grudniu 2018r., podobnie jak miesiąc wcześniej 96,4 punktu, podczas gdy przed rokiem, tj. w grudniu 2017r. wynosił 101,3 punktu.

Tabela 1

Wskaźniki^a obrazujące zmiany rynkowych uwarunkowań produkcji w rolnictwie

Wyszczególnienie	XII 18	XI 18	X 18	IX 18	VIII 18	I 18	XII 17
Syntetyczny wskaźnik koniunktury w rolnictwie (SWKR)	101,0	101,2	100,1	101,2	100,6	99,3	100,1
Wyrównany wskaźnik potencjalnego popytu	101,4	101,9	99,8	101,9	101,4	100,0	100,8
Wyrównany wskaźnik nożyc cen	100,6	100,5	100,4	100,6	99,8	98,7	99,4
Wyrównany wskaźnik wzrostu cen skupu	101,2	101,0	100,9	101,0	100,2	99,1	99,7
Wyrównany wskaźnik wzrostu cen środków produkcji	100,5	100,5	100,5	100,4	100,3	100,4	100,3
Wyrównany indeks inflacji i zmian cen żywności	100,2	100,3	100,3	100,4	100,3	99,7	99,9
Wyrównany indeks zmian wynagrodzeń i cen żywności	101,0	100,4	99,7	101,0	101,1	99,9	100,6
Wyrównany indeks produkcji przemysłu spożywczego	101,2	102,4	98,8	102,8	101,6	100,0	101,2

^a średnie ruchome 6-miesięczne

Wskaźnik zmian cen skupu liczony jest, jako średnia arytmetyczna ważona dla koszyka produktów notowanych co miesiąc przez GUS i publikowanych w biuletynach statystycznych GUS. Są to zboża ogółem w tym, pszenica, żyto, jęczmień, kukurydza, ziemniaki, żywiec ogółem w tym żywiec wołowy, wieprzowy i drób, oraz mleko.

Źródło: Rynek Rolny nr 1/2019r.

Tabela 2

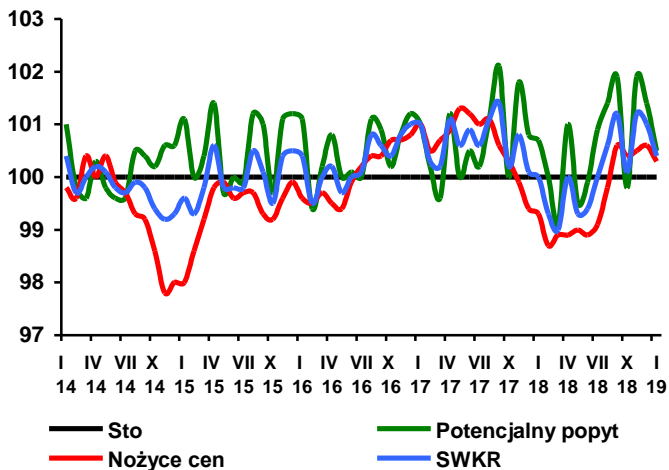
Ceny skupu płodów rolnych w latach 2015-2018 (dane z miesiąca grudnia w zł)

Lata	Pszenica (dt)	Żyto (dt)	Jęczmień (dt)	Kukurydza (dt)	Rzepak (dt)	Bydło (kg)	Trzoda chlewna (kg)	Drób (kg)	Cieleta (kg)	Mleko (l)
2018	82,25	70,87	77,60	68,75	163,4	6,54	4,19	3,69	9,77	1,40
2017	67,31	56,84	66,86	54,59	159,40	6,68	4,56	3,67	10,60	1,53
2016	63,88	54,31	59,50	55,80	183,50	6,22	5,03	3,53	9,60	1,36
2015	67,82	55,12	62,88	64,85	166,70	6,16	3,84	3,7	9,84	1,13

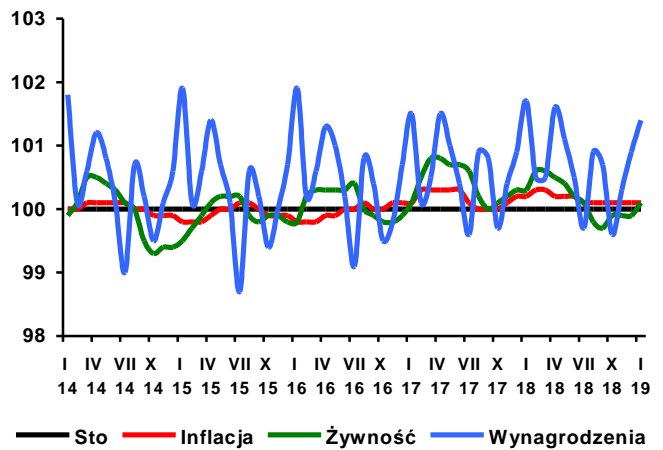
Źródło: „Skup i ceny produktów rolnych w 2018 r.”, GUS, Warszawa 2019.

Wskaźniki obrazujące zmiany rynkowych uwarunkowań produkcji w rolnictwie

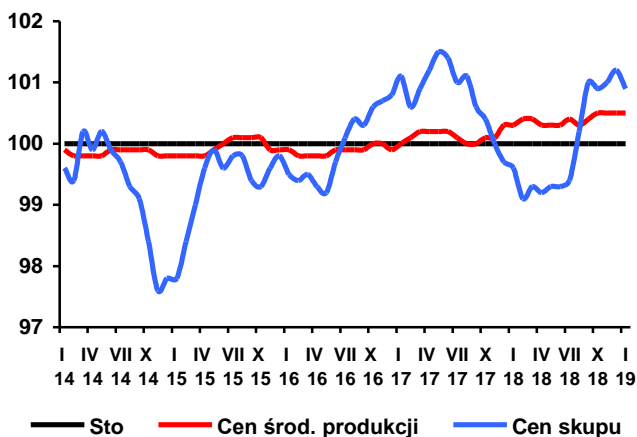
Rys. 1. Wyrównane wskaźniki koniunktury w rolnictwie

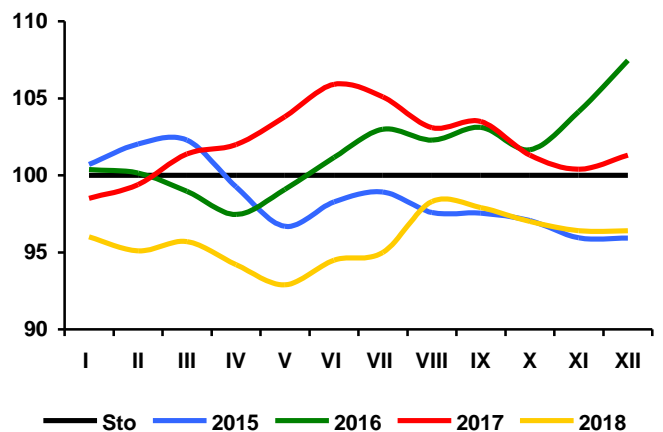
Rys. 2. Wyrównane wskaźniki zmian cen

Rys. 3. Wyrównane wskaźniki zmian cen

Rys. 4. Skumulowany wskaźnik nożyc cen

Źródło: Rynek Rolny nr 2/2019r.

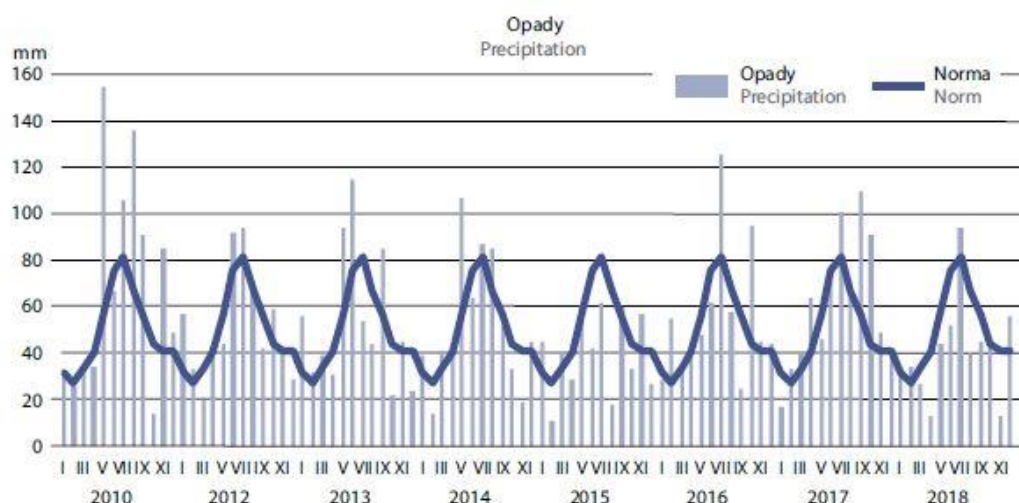
Przebieg pogody

Warunki meteorologiczne w 2018 nie sprzyjały produkcji roślinnej w gospodarstwach rolnych. Przebieg pogody jesienią 2017 i wczesną wiosną 2018, jednak nie odbiegał znacząco od normy wieloletniej (wykres 2). Dzięki wilgotnej i łagodnej zimie rośliny dysponowały zapasem wody na wiosenną wegetację. Początki niedoborów wody zaczęto obserwować na plantacjach o słabym podglebiu już w połowie kwietnia. W maju odnotowano już znaczne zmniejszenie zapasów wody w glebie, a w przeważającej części kraju nie odnotowano opadów deszczu. Wzrost zbóż ozimych i jarych w okresie ich największego zapotrzebowania na wodę przebiegał w wielu rejonach Polski w warunkach niedostatecznego uwilgotnienia gleby. Dwie pierwsze dekady czerwca charakteryzowały się wyjątkowo wysoką temperaturą powietrza oraz bardzo wysokim usłonecznieniem, znacznie przekraczając normy wieloletnie, przy jednocześnie niskich w tym okresie opadach atmosferycznych. Przyspieszone dojrzewanie zbóż ozimych i jarych w czerwcu przebiegało w warunkach znacznego przesuszenia gleby. Stan wielu upraw (szczególnie zbóż jarych), zwłaszcza na glebach

słabszych, uległ w czerwcu pogorszeniu. W wielu rejonach kraju, wystąpił niedobór opadów obserwowano słabe wyrośnięcie zbóż oraz niedostateczne wykształcenie i wypełnienie kłosów. W pierwszej połowie lipca ulewne deszcze połączone z burzami i silnym wiatrem oraz gradobicia spowodowały lokalnie nadmierne uwilgotnienie gleby, wylegnięcie łanów zbóż, a miejscami nawet podtopienia pól. Zbiór zbóż, przy sprzyjającej pogodzie, prowadzono w trzeciej dekadzie lipca i pierwszej dekadzie sierpnia. Opady deszczu, miejscami ulewne, występujące przed zbiorami miały niekorzystny wpływ na jakość ziarna.

Wykres 2

Miesięczny rozkład opadów w Polsce w latach 2010-2018 na tle średniej z lat 1971-2000

Źródło: „Rolnictwo w 2018”, GUS, Warszawa 2019.

Wyniki ekonomiczne spółdzielni

Prezentowane zestawienie wyników ekonomicznych powstało w oparciu o trzyletnie dane panelowe z 83 spółdzielni, rokrocznie uczestniczących w naszym rankingu w latach 2016-2018 (tabela 3). Taka wielkość pola obserwacji daje dobry obraz całej zbiorowości spółdzielni rolniczych, których wg. szacunków funkcjonuje około 600.

W 2018 roku gospodarstwa spółdzielcze nie uzyskały lepszych wyników niż w 2017r., trzeba przypomnieć jednak, iż miniony sezon długo jeszcze będzie przez rolników pamiętany jako wyjątkowo posuszny. Klęska suszy była na tyle poważna, iż rząd zdecydował się na wypłatę pomocy publicznej dla gospodarstw z rejonów w największym stopniu dotkniętych tym kataklizmem. Wykorzystanie pomocy i relatywnie wysokie plony uzyskane w gospodarstwach spółdzielczych sprawiły, iż wynik ekonomiczny były nieco lepsze niż w 2016r.

Wskaźnik dochodowości działalności gospodarczej w RSP wzrósł w relacji do 2016r. o 1,6 p.p., a w relacji do roku 2017 zmalał o 1,1p.p., nie można więc mówić o istotnym regresie dochodowości gospodarstw spółdzielczych. W dużej części spółdzielni wypracowany wynik finansowy powinien umożliwić utrzymanie poziomu opłaty pracy członków, na zbliżonym jak w 2017r. poziomie. Należy również zauważyć, iż od 3 lat wskaźnik dochodowości

działalności gospodarczej utrzymywał się na poziomie ponad 20%. Stabilny był również poziom przychodów ogółem w gospodarstwach spółdzielczych utrzymując się na poziomie 6,2 do 6,4 mln zł. W przypadku ostatniego trzylecia możemy mówić o 2% wzroście wartości dodanej, obniżyła się ona w 2018r. o 1,1 p.p., co przy stabilnym poziomie przychodów, i uwarunkowaniach metrologicznych należy uznać za dobry wynik.

W latach 2015-2018 funkcjonowały już nowe rozwiązania ograniczające strumień wsparcia trafiającego do gospodarstw wielkoobszarowych, do których w myśl polskiego prawa zalicza się gospodarstwa spółdzielcze. Okazało się jednak, że spółdzielnie dość szybko dostosowały się do nowych warunków, korzystając chociażby na dużą skalę ze wsparcia do roślin białkowych. Poziom wsparcia budżetowego dla gospodarstw spółdzielczych w 2016r. i 2017r. wyniósł odpowiednio 911 i 928 zł/ha, podczas gdy w 2018r. było to 981 zł/ha, przy spadającym rokrocznie kursie wymiany² euro do złotego. Taki wzrost poziomu dotacji był efektem wprowadzenia przez rząd pomocy kłękowej. Wysokość tej pomocy uzależniona była od spełnienia warunku ubezpieczenia połowy upraw w gospodarstwie. Jak się okazało znaczna część spółdzielni spełniała to kryterium, co stawiało je w uprzywilejowanej pozycji przy podziale środków. Należy zauważyć, że spółdzielnie te prowadząc odpowiedzialną strategię działalności otrzymały w ten sposób w 2018r. premię, która w znaczący sposób wpłynęła na wyniki całej ocenianej zbiorowości.

Zadowalający poziom dochodowości w ostatnich latach, obok wsparcia Państwa, był również efektem kontynuacji odpowiedzialnej polityki kadrowej. Ostatnie lata były kontynuacją procesu ograniczania zatrudnienia. W latach 2016-2018 przeciętnie w co drugiej spółdzielni zmniejszono stan załogi o jedną osobę, co w przeliczeniu na 100 ha użytków rolnych spowodowało obniżenie tego wskaźnika o 8%. Mimo pogorszenia dochodowości działalności, wydajności pracy oraz jej dochodowość, dzięki ograniczeniu zatrudnienia zmniejszyła się rok do roku jedynie o 1,6 tys. zł. W przypadku wskaźnika dochodowości pracy członka, jego wartość uległa obniżeniu względem 2017r. o 7,9 tys. zł, była jednak dalej o 11,4 tys. zł wyższa niż w 2016r. Gospodarstwa spółdzielcze były zatem w stanie zaproponować członkom wyższą opłatę pracy niż przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej, które w 2018r. wyniosło 39,1 tys. zł³. W porównaniu do dochodu rodzinnego gospodarstwa rolnego, na osobę pełnozatrudnioną rodziny rolniczej, dochodowość pracy członka była w 2018 roku znacząco wyższa. Trzy najbardziej dochodowe typy gospodarstw rodzinnych to zwierzęta ziarnożerne, krowy mleczne, oraz uprawy ogrodnicze generowały one na osobę zatrudnioną odpowiednio 46,8, 44,4 i 40,9 tys. zł podczas gdy przeciętna opłata członka spółdzielni wyniosła 55,1 tys. zł.

Korzystne wyniki ekonomiczne oraz możliwość finansowania opłaty pracy własnej z wypracowanego dochodu, nie spowodowała wyeliminowania zjawiska przejadania majątku w gospodarstwach spółdzielczych. W 2018 roku opłatę pracy, wyższą od wypracowanego dochodu ogólnego, wypłacono w 15% spółdzielniach, w dalszych 20% dochód był w całości rozdysponowany na opłatę pracy. Oznacza to, że jedynie 65% gospodarstw spółdzielczych powiększało w ostatnim roku rezerwy.

² kurs wymiany, po którym przeliczane będą płatności bezpośrednie za 2018 r. wyniósł 4,27, za 2017r. 4,30, za 2016r. 4,31 zł za 1 EUR

³ Na podstawie GUS „Rolnictwo w 2018” Warszawa 2019

Tabela 3

Sytuacja ekonomiczno-finansowa RSP w latach 2016-2018
(panel 83 badanych RSP)

Wyszczególnienie	Lata:			$\frac{2018}{2016} \times 100$
	2016	2017	2018	
Przeciętny obszar (ha UR)	554,5	550,3	550,0	0,99
Przychody ogółem (tys. zł)	6211	6445	6325	1,02
Pracujący na 100 ha UR (osoby)	3,84	3,63	3,52	0,92
Wydajność pracy – wartość dodana (tys. zł/osobę)	91,7	109,0	107,4	1,17
Wskaźnik wartości dodanej (%)	40,1	41,8	40,7	1,02
Wskaźniki dochodowości:				
- pracy członka (tys. zł/osobę)	57,1	76,4	68,5	1,19
- działalności gospodarczej (%)	21,5	24,2	23,1	1,07
Indeks tworzenia wartości (krotność)	-0,17	1,08	0,32	-
Wskaźnik generowania gotówki operacyjnej (%)	7,4	9,2	7,4	1,00
Stopa inwestycji (krotność)	0,77	0,95	0,93	-
Udział dotacji w dochodzie ogólnym (%)	39,6	35,7	38,0	0,96

Źródło: *Ranking RSP 2016 r., 2017r. i 2018r.*

Dobra sytuacja ekonomiczna gospodarstw spółdzielczych wydatnie wpłynęła na poziom wskaźnika generowania gotówki, który obrazuje poziom wolnych środków finansowych, jakimi spółdzielnie dysponowały w ostatnich latach. W 2018r. zdolność spółdzielni do generowania gotówki wykazywała jednak tendencje malejące, wskaźnik ten obniżył się w 2018r. o 1,8 p.p. i przyjął identyczny poziom jak w 2016r. Mimo stabilnego poziomu środków finansowych, stopa inwestycji w 2018r. była zawężona wyniosła 0,93. Choć wynik ten nie powinien niepokoić w ocenie jednorocznej, to dla trzylecia jest sygnałem świadczącym o braku strategii rozwojowej.

Mimo stabilnej sytuacji gospodarstw spółdzielczych, w dalszym ciągu odnotowywano ubytek powierzchni gruntów. Tendencja ta w ostatnich latach nieco osłabła, prawdopodobnie w związku z nową ustawą regulującą obrót ziemią. W 2018r. przeciętna spółdzielnia zmniejszyła powierzchnię o 0,3 ha, ale w ciągu ostatnich dwóch lat zmniejszenie to już wyniosło 4,5 ha.

Nieco inaczej, niż w poprzednich analizach wypada porównanie struktury grup dokonujących zmian w powierzchni gruntów. W latach 2016-2018 najliczniejsza była grupa spółdzeni utrzymujących posiadany areał, było ich 42%, drugą co do wielkości, była grupa ze zmniejszoną powierzchnią stanowiąca 40%, najmniejszy odsetek stanowiły natomiast te, powiększające powierzchnię z udziałem 18%.

Przeciętne zmniejszenie w grupie spółdzielni redukujących powierzchnię w latach 2016-2018 to 23,7 ha. W grupie spółdzielni powiększającej areał przeciętne powiększenie wyniosło 31,1 ha.

Jak już zaznaczono, mimo zadowalających wyników gospodarstwa spółdzielcze nie wykazywały się nowymi inwestycjami w większości poziom odpisów amortyzacyjnych był wyższy niż wartość zrealizowanych inwestycji. W latach 2016-2018 11% gospodarstw spółdzielczych nie prowadziło żadnych inwestycji (nie wykazało żadnych nakładów inwestycyjnych). Dalsze 52% z nich przeprowadziło jedynie inwestycje na niewielką skalę (stopa inwestycji 1-49%). Dużo mniejsza, stanowiąca 13% była grupa spółdzielni, która prowadziła inwestycje na nieco większą skalę, choć nie przekraczające jednak poziomu amortyzacji (stopa inwestycji 50-99%). Grupa RSP, która wykazywała rozszerzony stopień reprodukcji majątku stanowiła 24%. Należy również podkreślić, że w ostatnich latach niska była również skłonność spółdzielców do zawierania nowych umów leasingowych, ten rodzaj finansowania inwestycji obecny był w latach 2016-2018 w 3 gospodarstwach spółdzielczych (wobec 10 w latach 2014-2016).

Wyniki a ukierunkowanie produkcyjne

W rankingowej ankiecie każda spółdzielnia określiła sama, na podstawie dominującej wartości sprzedaży, jaki kierunek produkcji w danym roku w niej przeważał. Umożliwia to nam grupowanie spółdzielni według dominujących kierunków produkcyjnych, tzw. ukierunkowania produkcyjnego (UP). Tradycyjnie już analizie poddano trzy z nich, wyróżniając grupę spółdzielni roślinnych (uprawy polowe, warzywnictwo, ogrodnictwo), zwierzęcych (chów i hodowla zwierząt) oraz wielostronnych (uprawy polowe połączone z chowem zwierząt) (tabela 4). W tej analizie zbiorowość taką stanowiło 81 spółdzielni, które w latach 2016-2018 brały udział w rankingu, w tym 49 o ukierunkowaniu roślinnym, 13 – o ukierunkowaniu zwierzęcym i 19 – prowadzących działalność wielostronną.

Spółdzielnie o ukierunkowaniu zwierzęcym w ostatnim roku, jak i w całym trzyleciu charakteryzowały się najniższą dochodowością prowadzonej działalności. Sytuacja ta jednak uległa jedynie w 2017r. poprawie, na skutek wzrostu opłacalności produkcji zwierzęcej, dochodowość w tej grupie wzrosła o 4,1 p.p. Należy jednak pamiętać, iż to właśnie ta grupa charakteryzuje się najwyższym poziomem przychodów, co powinno jej w pewnym stopniu rekompensować niższą dochodowość.

Ponieważ gospodarstwa spółdzielcze w zdecydowanej większości zajmują się chowem zwierząt ziarnożernych w tym trzody chlewnej, należy przypuszczać iż znaczną część z nich objęły restrykcje związane z rozprzestrzenianiem się w Polsce wirusa ASF. Należy również zauważyć, iż część ze spółdzielni w latach ubiegłych, sklasyfikowanych do tego typu, w ogóle zaprzestała produkcji zwierzęcej. Należy przypuszczać, iż w kolejnych latach mogą tak postąpić kolejne. Spółdzielnie o tym ukierunkowaniu produkcyjnym, od wielu już lat oferowały najniższy poziom dochodu na członka (wyjątkiem był 2017 rok).

O pewnej presji na zmianę profilu produkcyjnego może również w tej grupie świadczyć wysoki poziom inwestycji, stopa inwestowania wyniosła 1,5 i była najwyższa z pośród wszystkich ukierunkowań. Działalność inwestycyjna przy niskim poziomie środków finansowych (wskaźnik generowania gotówki dla grupy wносił w 2018 roku 1,1%), może świadczyć o zmianie ukierunkowania produkcji, albo powiększania jej skali.

Spółdzielnie wielostronne w ostatnim trzyleciu charakteryzowały się najwyższym wskaźnikiem dochodowości działalności gospodarczej; było to odpowiednio 22,9%, 26,9% i 25,5%. Osiągnęły również najwyższy wskaźnik dochodowości pracy członka, a zatem to te ukierunkowanie produkcyjne mogło swoim członkom zagwarantować najwyższą opłatę pracy przekraczającą 70 tys. zł. Spółdzielnie te mimo wystąpienia klęski suszy, oraz pogorszenia opłacalności produkcji zwierzęcej zachowały w ostatnim roku stabilny poziom przychodów (spadek o 4% względem 2017r. i wzrost o 4 % względem 2016r.). W RSP o ukierunkowaniu wielostronnym, podobnie jak w zwierzęcym, w ostatnim roku korekcie uległ wskaźnik generowania gotówki operacyjnej. Konsekwencją obniżenia się poziomu wolnych środków finansowych było zahamowanie inwestycji; stopa inwestowania w omawianej grupie wyniosła 0,85, była jednak wyższa niż w przypadku spółdzielni o ukierunkowaniu roślinnym. Również i w tej grupie mimo najlepszych wyników finansowych, widoczny był ubytek spółdzielni na rzecz kierunku roślinnego (grupa zmalała o 3 gospodarstwa). Zmiany te potwierdzają obserwacje w zbiorowości o ukierunkowaniu zwierzęcym. Okazuje się że produkcja trzody chlewnej, nawet na dość dużą skalę, przestaje być w Polsce opłacalnym zajęciem, zwłaszcza wobec nieustannie rosnącej presji płacowej rynku pracy.

Rok 2018 dla spółdzielni o ukierunkowaniu roślinnym był już drugim w trzyleciu o niekorzystnych uwarunkowaniach pogodowych. W 2016r. notowano wymarznienia, podczas gdy w 2018r. większość naszego kraju objęła klęska suszy. Spółdzielnie te, mimo niesprzyjającej sytuacji wykazywały się stosunkowo najstabilniejszą sytuacją finansową, oraz niezmiennie rosnącymi przychodami ze sprzedaży. Należy jednak podkreślić, że zdecydowana większość z tej grupy RSP ubezpieczyła swoje plony, a otrzymana pomoc finansowa od Państwa znacząco poprawiła ich kondycję ekonomiczną. Zdarzały się w tej grupie gospodarstwa które otrzymały wsparcie o równowartości połowy dopłaty obszarowej. Czynnikiem ten spowodował, iż mimo niższych plonów, wartość przychodów uległa zwiększeniu. Spółdzielnie wyspecjalizowane w produkcji roślinnej mogły poszczycić się najwyższym poziomem wolnych środków finansowych, wskaźnik generowania gotówki wyniósł w tej grupie 9,6% i był jedynie 0,7 p.p. niższy od notowanego rok wcześniej. Grupa ta, zarówno w 2017 i w 2018r. powiększała wartość swoich spółdzielni ITW wniósł odpowiednio 1,09 i 1,08. Spółdzielnie roślinne jednak podczas całego trzylecia nie wykazywały aktywności w dziedzinie inwestycyjnej, prowadząc zawężony tryb reprodukcji majątku, w 2018 roku przeciętna stopa inwestycji dla grupy wyniosła 0,64.

Tabela 4

Sytuacja ekonomiczno-finansowa RSP według ukierunkowania produkcyjnego w latach 2016-2018

Wyszczególnienie	RSP wg kierunku produkcji:								
	roślinny (panel 49 RSP)			zwierzęcy (panel 13 RSP)			wielostronny (panel 19 RSP)		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018
Przeciętny obszar (ha UR)	596	590	588	598	597	595	471	468	476
Przychody ogółem (mln zł)	5,1	5,2	5,3	12,8	13,2	12,0	5,0	5,4	5,2
Pracujący na 100 ha UR (osoby)	3,0	2,8	2,7	6,1	5,8	5,7	4,4	4,3	4,1
Wydajność pracy – wartość dodana (tys. zł/osobę)	94,8	107,9	112,7	88,2	117,3	94,2	91,2	112,0	107,0
Wskaźnik wartości dodanej (%)	42,4	43,6	42,8	33,8	35,6	33,1	39,3	42,1	41,3
Wskaźniki dochodowości:									
- pracy członka (tys. zł/osobę)	52,3	63,9	70,6	75,3	121,8	59,5	60,0	81,3	71,4
- działalności gospodarczej (%)	22,1	23,9	23,7	17,6	21,7	17,3	22,9	26,9	25,5
Indeks tworzenia wartości (krotność)	0,47	1,09	1,08	-0,8	0,7	-2,3	-0,5	1,7	1,2
Wskaźnik generowania gotówki operacyjnej (%)	10,0	10,3	9,6	1,9	6,6	1,1	6,2	9,5	6,8
Stopa inwestycji (krotność)	0,69	0,80	0,64	0,94	1,23	1,50	0,78	1,03	0,85

Źródło: Ranking RSP 2016r., 2017r. i 2018r.

Tabela 5

Podranking 25 najlepszych rolniczych spółdzielni produkcyjnych w latach 2016-2018

Pozycja miernika syntetycznego	Nazwa spółdzielni		UP	Wskaźniki dochodowości:						Wskaźnik wartości dodanej	Wskaźniki płynności na 31.12.2018:		Wskaźnik generowania gotówki operacyjnej	Wydajność pracy	Przychody ogółem		Dochód ogółem		Indeks tworzenia wartości		Pracujący		Powierzchnia użytków rolnych	Wskaźnik bonitacji gleb	Miernik syntetyczny (6+8+14+16+20)	Pozycja według kolumny 26					
	3 lata	2018		woj.	pracy		działalności gospodarczej		ln		ln	%			tys. zł/os.	poz.	tys. zł	poz.	tys. zł	poz.	ln	poz.					os.	os.	ha	ln	pkt.
					zł	poz.	%	poz.																							
1	1	RSP Hopkie	Lubel	R	255 550	2	38,51	9	57,46	12	6,07	4,89	32,99	279,3	2	13 272	7	5 111,0	5	9,39	5	27,3	20,0	988	1,48	25	1				
2	8	RSP Krzywa	Podlas	M	234 900	3	21,98	62	30,84	85	2,32	1,82	18,17	337,0	1	10 929	9	2 402,0	10	4,62	14	10,0	10,0	701	0,83	89	2				
3	5	RSP WOLNOŚĆ Gnojewo	Pomor	R	119 077	13	46,45	2	66,58	2	28,44	20,32	35,62	171,5	12	3 348	48	1 555,0	24	21,04	1	13,0	13,0	454	1,54	76	3				
4	2	RSP Gieralce	Opol	R	142 400	6	36,94	12	51,13	21	36,99	20,56	16,04	197,4	6	5 791	26	2 139,0	12	7,59	7	15,0	15,0	978	1,28	57	4				
5	11	RSP Wydrawice	Opol	R	100 896	18	28,35	30	49,37	26	26,42	19,99	2,32	165,6	15	17 203	6	4 877,0	6	2,01	38	51,3	48,0	3 550	0,76	107	5				
6	10	RKS Bądecz	WielPol	Z	122 550	10	21,76	63	32,13	82	4,21	2,33	14,44	181,0	9	33 790	4	7 353,0	3	3,42	20	60,0	60,0	2 010	0,95	106	6				
7	7	RSP Szychowice	Lubel	R	105 739	16	45,88	4	59,74	7	0,79	0,64	33,99	137,7	25	5 301	30	2 432,0	9	5,37	11	23,0	23,0	684	1,55	86	7				
8	6	SPR Wierzbnik	Opol	R	196 000	4	41,43	5	58,43	9	41,13	23,94	24,76	276,9	3	4 265	42	1 767,0	19	3,08	26	9,0	9,0	642	1,28	80	8				
9	15	SPR Żurawce II	Lubel	R	88 100	22	40,82	6	53,83	17	130,72	69,48	13,11	116,2	39	4 317	41	1 762,0	20	3,06	28	20,0	20,0	759	1,20	136	9				
10	21	RSP Wietlin III	PodKarp	R	74 450	36	37,12	11	61,98	4	6,11	3,24	17,75	124,3	33	4 011	44	1 489,0	26	1,63	39	20,0	20,0	744	1,20	163	10				
11	25	RSP Sadki	Kuj-Pom	M	64 362	45	32,36	21	52,16	19	20,97	13,38	9,76	102,9	47	9 393	12	3 040,0	8	1,10	42	47,6	47,0	890	1,31	167	11				
12	23	SPR DIAMENT Otfinów	MaloPol	M	116 600	14	9,84	92	31,46	83	1,56	0,35	9,76	109,6	43	11 850	8	1 166,0	32	6,71	8	34,0	10,0	580	1,26	165	12				
13	22	RSP Rusocin	Opol	R	85 533	24	25,21	50	44,05	45	10,53	5,51	14,07	149,9	21	5 106	34	1 287,0	27	2,32	35	15,0	15,0	766	1,18	164	13				
14	32	RSP Dorożki	Podlas	M	81 391	32	38,33	10	56,11	15	22,25	16,17	2,18	119,4	37	4 894	38	1 876,0	17	-2,16	85	23,0	23,0	704	0,61	202	14				
15	27	RSP NADBUŻANKA Kryłów	Lubel	R	83 455	26	12,53	86	21,27	94	1,29	0,18	15,54	135,9	26	7 348	17	921,0	44	3,36	21	11,5	11,0	452	1,37	176	15				
16	14	RSP Rzecko	ZachPom	R	134 015	8	13,54	84	21,66	93	1,81	1,24	4,64	224,6	5	70 495	2	9 548,0	2	2,53	32	68,0	68,0	1 168	0,90	131	16				
17	34	RSP NOWE ŻYCIE Przewody	Święt	M	64 370	44	26,19	41	43,98	46	10,02	4,68	7,54	108,5	45	6 660	23	1 744,0	21	0,39	55	27,0	27,0	717	1,13	208	17				
18	13	RSP PRZYŚLÓŻĆ Stara Obra	WielPol	M	122 875	9	31,97	23	41,07	54	16,51	7,18	14,61	157,9	17	3 075	55	983,0	38	3,88	16	8,0	8,0	307	1,33	120	18				
19	26	RSP Wilamowa	Opol	R	115 643	15	16,46	81	30,24	86	1,46	0,43	8,22	193,1	7	19 669	5	3 238,0	7	0,04	64	30,8	28,0	2 315	1,20	172	19				
20	3	RSP Sulków	Opol	R	157 417	5	35,84	13	56,62	13	13,92	8,93	33,02	229,9	4	5 279	32	1 892,0	16	5,60	10	13,0	12,0	606	1,51	64	20				
21	19	SGR Bliszczycze	Opol	M	90 250	21	45,96	3	61,43	5	7,96	4,96	24,89	120,6	35	1 571	82	722,0	53	4,91	13	8,0	8,0	224	1,40	154	21				
22	18	RSP Kubice	Opol	R	92 000	20	27,82	35	43,18	51	5,35	3,30	17,92	142,8	23	2 976	57	828,0	49	3,79	17	9,0	9,0	491	1,08	152	22				
23	43	RSP ZDROWIE Izdebn	WielPol	Z	100 300	19	17,83	75	39,29	66	0,92	0,31	5,11	112,3	42	5 714	27	1 019,0	36	0,00	69	20,0	10,0	333	0,73	232	23				
24	31	RSP Otylin	WielPol	Z	80 188	33	17,56	77	32,27	81	16,74	9,06	12,48	139,0	24	7 323	18	1 286,0	28	0,70	49	17,0	16,0	601	0,82	201	24				
25	48	RSP Kazin	Kuj-Pom	M	56 048	60	19,95	69	33,57	79	1,16	0,50	10,82	94,3	54	5 899	25	1 177,0	31	2,19	36	21,0	21,0	530	1,10	244	25				

Jak powstał ranking?

Do sporządzenia rankingu wykorzystano opracowaną w Instytucie ankietę. Formularze ankiet przesłano pocztą do poszczególnych spółdzielni. Na ogół ankietę wypełniano w dziale księgowości spółdzielni. Odbywało się to poprzez przeniesienie danych liczbowych z odpowiednich pozycji sprawozdań finansowych GUS do kwestionariusza ankiety. Jedynie niewielki zakres informacji statystycznych pochodził bezpośrednio z ewidencji księgowej. Następnie, dane źródłowe zawarte w ankietach poddano w IERiGŻ-PIB wielostopniowej weryfikacji. Dane budzące wątpliwości konsultowano telefonicznie z pracownikami spółdzielni. Dotyczyły one przede wszystkim dużej niejednorodności podawania informacji, głównie o należnych za 2018r. dopłatach bezpośrednich i innych formach wsparcia budżetowego. Ujednolicenie sposobu zapisu danych wymagało bardzo dużego nakładu pracy zespołu przygotowującego ranking. W zamian otrzymano bardzo solidną i porównywalną bazę danych. W ten sposób zabezpieczono wysoki poziom wiarygodności otrzymanych materiałów wykorzystanych do sporządzenia rankingu.

Zaprezentowany w rankingu spółdzielczym zestaw wskaźników i mierników jest specjalnie dobrany do specyfiki formy spółdzielczej. Dzięki niemu uzyskano możliwość porównań między tymi formami gospodarowania i to zarówno w odniesieniu do pojedynczych przedsiębiorstw, wskaźników, jak i w zestawieniach zbiorczych. Jednocześnie przedstawiony zestaw wskaźników w miarę wiernie odzwierciedla położenie majątkowe i finansowe oraz efektywność działalności spółdzielni. Wskaźniki te mogą więc zaspokoić również potrzeby informacyjne szerokiego kręgu instytucji potencjalnie zainteresowanych perspektywami rozwoju spółdzielni.

Do relacji poszukiwanych przez otoczenie można zaliczyć wskaźniki: wartości dodanej, dochodowości i wydajności pracy, płynności finansowej czy też tworzenia wartości oraz poziomu zatrudnienia. Z drugiej strony, w zestawie wskaźników i mierników znajdują się podstawowe oceny o charakterze mikroekonomicznym, które stanowić powinny przedmiot zainteresowania przede wszystkim spółdzielców i ich menedżerów, jak również bezpośrednich partnerów rynkowych.

Zdecydowana większość mierników i wskaźników odnosi się do sfery najbardziej syntetycznych kategorii ekonomiczno-finansowych. Natomiast ranking nie zawiera wskaźników techniczno-produkcyjnych. Nie umożliwia pokazania osiągnięć w zakresie wydajności jednostkowych zwierząt lub plonów roślin. Wydajności te często są na bardzo wysokim poziomie, ale nie zawsze przekładają się pozytywnie na dobre efekty finansowe typu dochód, zysk czy też dochodowość lub rentowność.

Ranking zawiera zestawienie 100 najlepszych rolniczych spółdzielni pod względem sytuacji ekonomicznej. Spółdzielnie uporządkowane zostały metodą rangowania, a więc jedną z najprostszych metod syntetycznej oceny pozycji jednostek na tle badanej zbiorowości. Metoda ta sprowadza się do kolejnego porządkowania obiektów według wybranych cech i zsumowania zajmowanych pozycji dla poszczególnych sortowań. Najniższa wartość uzyskanej sumy pozycji w badanej zbiorowości wskazuje na najlepszą sytuację jednostki, zaś najwyższa oznacza sytuację najgorszą.

Do sporządzenia listy 100 najlepszych spółdzielni przyjęliśmy pięć cech. Kryterium sortowań były cztery wskaźniki, tj. dochodowość pracy, dochodowość działalności

gospodarczej, wydajność pracy i indeks tworzenia wartości oraz jeden miernik - przychody ogółem na spółdzielnię.

Wybrane kryteria dla oceny sytuacji ekonomicznej spółdzielni uznaliśmy za najważniejsze, gdyż najlepiej odzwierciedlają możliwości zaspokajania potrzeb członków (wskaźniki dochodowości), jak i charakteryzują potencjał do dalszego rozwoju gospodarstw spółdzielczych (indeks tworzenia wartości, wskaźnik wydajności pracy, wielkość przychodów ogółem). Wyższe wartości wybranych wskaźników i miernika uznaliśmy za korzystne w ocenie spółdzielni, a spółdzielnia z najwyższą wartością zajmowała pierwszą pozycję w wybranym kryterium.

WYJAŚNIENIA I DEFINICJE (dotyczy rankingu 100 najlepszych RSP)

Poz. 2018 (kol. 1) – pozycja gospodarstwa w 2018r. ustalona na podstawie miary syntetycznej.

Poz. 2017 (kol. 2) – miejsce gospodarstwa w rankingu za 2017r., także w oparciu o miarę syntetyczną.

Nazwa spółdzielni (kol. 3) – skrócona nazwa spółdzielni wraz z jej siedzibą i skróconą nazwą województwa.

Ukierunkowanie produkcji (kol. 4) – określone zostało samodzielnie przez uczestników rankingu na podstawie przeważającego udziału sprzedaży określonych rodzajów produktów w sprzedaży ogółem. Wyróżniono cztery typy ukierunkowania: **I** – inne niż produkcja rolnicza; **M** – mieszane, a więc takie, w którym występowała mniej więcej równowaga produkcji roślinnej i zwierzęcej; **R** – roślinne, tzn. takie, w którym miała miejsce zdecydowana przewaga produkcji roślinnej nad zwierzęcą; **Z** – zwierzęce, tj. te, w których wyraźnie przeważała produkcja zwierzęca nad roślinną.

Wskaźnik dochodowości pracy (kol. 5) – stosunek dochodu ogólnego (zdefiniowanego w opisie do kol. 18) pomniejszonego o podatek dochodowy od osób prawnych i skorygowanego o dochód wynikły ze sprzedaży majątku do liczby pracujących członków spółdzielni.

Wskaźnik dochodowości działalności gospodarczej (kol. 7) – stosunek dochodu ogólnego do sumy przychodów: ze sprzedaży produktów i zrównanych z nimi, pozostałych przychodów operacyjnych oraz przychodów finansowych. Wartość przychodów podano w kol. 16.

Wskaźnik wartości dodanej (kol. 9) – stosunek wartości dodanej do przychodów ogółem. Wartość dodaną określono przez dodanie jej składników: dochodu ogólnego, amortyzacji, podatku rolnego i innych podatków obciążających koszty, czynszu dzierżawnego, kosztów kapitału obcego (odsetki), kosztów wynagrodzeń pracowników najemnych wraz ze świadczeniami oraz świadczenia na rzecz członków spółdzielni.

Wskaźnik płynności bieżący (kol. 11) – iloraz aktywów obrotowych, pomniejszonych o krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe i zobowiązań krótkoterminowych na koniec 2018r.

Wskaźnik płynności szybki (kol. 12) – stosunek aktywów obrotowych, pomniejszonych o zapasy i krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe, do zobowiązań krótkoterminowych na koniec 2018r.

Wskaźnik generowania gotówki operacyjnej (kol. 13) – stosunek nadwyżki operacyjnej netto do sumy przychodów ze sprzedaży i zrównanych z nimi, pozostałych przychodów operacyjnych (pomniejszonych o zysk ze zbycia aktywów niefinansowych) i zysków nadzwyczajnych. Nadwyżka operacyjna powstała przez odjęcie od wpływów z działalności operacyjnej wydatków na nią poniesionych. Z kolei wpływy policzono jako sumę przychodów

ze sprzedaży i zrównanych z nimi, pozostałych przychodów operacyjnych (pomniejszonych o zyski ze zbycia aktywów niefinansowych) i zysków nadzwyczajnych. Wydatki natomiast uzyskano przez dodanie do kosztów działalności operacyjnej (pomniejszonych jednak o amortyzację) pozostałych kosztów operacyjnych (ale z wyłączeniem straty ze zbycia aktywów niefinansowych), strat nadzwyczajnych i obowiązkowych obciążeń wyniku finansowego.

Wydajność pracy (kol. 14) - stosunek wartości dodanej (zdefiniowanej w opisie do kol. 9) do przeciętnego zatrudnienia w 2018r.

Przychody ogółem (kol. 16) – suma przychodów ze sprzedaży produktów i zrównanych z nimi, pozostałych przychodów operacyjnych (pomniejszonych o zysk ze zbycia aktywów niefinansowych) i przychodów finansowych.

Dochód ogólny (kol. 18) – przychody ogółem (zdefiniowane w opisie do kol. 16), pomniejszone o sumę kosztów działalności operacyjnej (bez opłaty pracy członków), pozostałych kosztów operacyjnych i kosztów finansowych, skorygowane o wyniki nadzwyczajne (zyski lub straty nadzwyczajne).

Indeks tworzenia wartości (kol. 20) – iloraz rentowności kapitału własnego z kol. 12 oraz kosztu kapitału własnego. Ten ostatni ustalono jako sumę rentowności aktywów bez ryzyka oraz premii za ryzyko finansowe. Jako aktywa bez ryzyka przyjęto średnie oprocentowanie lokat bankowych założonych na okres do dwóch lat włącznie w 2018r. Wyniosło ono 1,24% w stosunku rocznym i było jednakowe dla wszystkich gospodarstw. Premię za ryzyko określono z kolei jako iloczyn różnicy między ww. rentownością lokat bankowych (1,24%) a oprocentowaniem długu każdego gospodarstwa (stosunek zapłaconych odsetek w 2018 r. do sumy zobowiązań długo i krótkoterminowych na koniec 2018r.) i stopnia zadłużenia kapitału własnego (ww. sumę zobowiązań długo- i krótkoterminowych podzielono przez wartość kapitału własnego na koniec 2018r.). Tylko indeks wyższy od jedności świadczy o powiększeniu wartości gospodarstwa dla jego właścicieli.

Pracujący przeciętnie w roku (kol. 22) – przeciętna liczba osób zatrudnionych w 2018r. (członków spółdzielni i pracowników najemnych), w tym członkowie (kol. 23).

Powierzchnia użytków rolnych (kol. 24) – obszar gruntów przeznaczonych do działalności rolniczej. Obejmuje on grunty orne, trwałe użytki zielone i plantacje trwałe.

Wskaźnik bonitacji gleb (kol. 25) – syntetyczna miara jakości użytków rolnych obliczona jako stosunek powierzchni przeliczeniowej do fizycznej powierzchni tych użytków. Wskaźnik ten ustalono na podstawie „Deklaracji w sprawie podatku rolnego” oraz informacji dodatkowych o użytkach V i VI klasy.

Miernik syntetyczny (kol. 26) – suma pozycji z kolumn 6, 8, 15, 17, 21 (opis metody w tekście).

OBJAŚNIENIE SYMBOLI

- - zjawisko nie występuje lub nie ma treści merytorycznej;
- In - liczba niemianowana;
- - brak zgody na podanie nazwy przedsiębiorstwa.

Ranking przygotował zespół pracowników Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB w składzie:

Mgr inż. Marcin Adamski

Dr Dariusz Osuch

Mgr inż. Maria Zdzieborska